

МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ ТА ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Ганна Володимирівна Александрова

Анотація

Ключові слова: власний капітал, позиковий капітал, аналіз фінансових коефіцієнтів, управління капіталом.

Вступ

В умовах фінансової кризи та дефіцитності оборотних активів наявність фінансових ресурсів є одним з визначальних факторів розвитку підприємств, а ефективність діяльності підприємства залежить від того, наскільки швидко кошти, вкладені в активи, перетворюються в реальні гроші. Якщо ж у підприємства недостатньо власних коштів для ведення господарської діяльності, то воно залучає інвестиційні або кредитні засоби, які переходять у довгострокові та короткострокові зобов'язання. Саме тому важливим є ефективне управління як власним капіталом так і позиковим.

Мета та завдання статті

Метою статті є систематизація сучасних методик оцінювання ефективності управління власним капіталом підприємства, а також систематизація джерел формування і напрямків використання підприємством позикового капіталу.

Виклад основного матеріалу

Управління капіталом – це управління структурою і вартістю джерел фінансування (пасивів) з метою підвищення рентабельності власного капіталу та спроможності підприємства виплачувати дохід кредиторам і співвласникам підприємства.

Метою управління капіталом є задоволення потреби у фінансових коштах за різними напрямками діяльності підприємства та оптимізація його структури з точки зору забезпечення умов ефективного використання для збільшення вартості підприємства.

У теорії фінансового менеджменту виділяють наступні системи аналізу ефективності використання власного капіталу: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, інтегральний аналіз, аналіз коефіцієнтів (R-аналіз).

Горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз власного капіталу передбачає вивчення динаміки окремих складових та власного капіталу загалом у часі. За використання цієї системи аналізу розраховуються темпи зростання (приросту) власного капіталу та його складових за декілька періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни.

Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз ґрунтується на структурному розкладанні окремих складових власного капіталу підприємства. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих складових власного капіталу в його загальній вартості. Загалом власний капітал підприємства на сьогодні згідно із фінансовою звітністю складається із зареєстрованого (пайового) капіталу, капіталу у дооцінках, додаткового капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), неоплаченого та вилученого капіталів. При цьому зареєстрований, тобто статутний капітал, підприємства є умовою початку господарської діяльності, а нерозподілений прибуток – можливістю нарощення виробничих потужностей.

Порівняльний фінансовий аналіз базується на порівнянні значень окремих груп показників, які є між собою аналогічними. При використанні цього аналізу для оцінювання власного капіталу розраховуються розміри абсолютних і відносних відхилень власного капіталу загалом та окремих його складових. Такий вид аналізу застосовують з метою зіставлення ефективності діяльності підприємства в різні періоди господарської діяльності або ж з метою оцінювання ефективності управління власним капіталом порівняно із іншими підприємствами.

Аналіз фінансових коефіцієнтів (R-аналіз) базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності підприємства між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники, що характеризують результативність використання капіталу підприємства та рівень його фінансової стійкості.

Принципи управління капіталом:

- 1) оптимальне розміщення капіталу підприємства на стадіях кругообігу;
- 2) планування обсягу та структури капіталу;
- 3) наявність системи джерел формування капіталу;
- 4) контроль за станом і використанням капіталу підприємства.

На думку І.О. Бланка, система управління капіталом підприємства складається із двох функціональних підсистем: управління щодо формування власного капіталу, та управління щодо його використання. Під управлінням формуванням капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на досягнення оптимальної структури капіталу та обсягів оптимального співвідношення різних форм капіталу при прийнятному рівні ризиків. А під управлінням використання капіталу слід розуміти сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які спрямовані на максимально ефективний розподіл за пріоритетними напрямками складових власного капіталу. Для ефективного формування і використання власного капіталу

підприємства, а також формування ефективної системи управління до підсистем також можна віднести:

1. Оцінка реальної ринкової вартості підприємства та дієвості його фінансово-господарської діяльності. Реальну вартість не завжди можна визначити кількісно, зокрема, при інших рівних умовах вартість компанії, що є відомим трендом, є вищою, а отже, вищою буде і вартість її майна. Тому оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним.

2. Визначення оптимальної частки власного капіталу у структурі капіталу підприємства. Враховуючи функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виділити його позитивні риси:

- простота залучення використання;
- вища дохідність та здатність генерувати прибуток;
- підвищення конкурентостійкості підприємства. Але можуть бути і негативні риси при використанні підприємством лише власного капіталу, а саме:
  - обсяг власного капіталу обмежений, тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового левериджу;
  - часто власний капітал, залучений із зовнішніх джерел, має вищу вартість порівняно із позиковим капіталом.

Тому можна сказати, що одним із основних питань при управлінні власним капіталом є визначення його оптимальної структури. І.О. Бланк зазначає, що оптимальна структура капіталу — це таке співвідношення використання власних і залучених джерел, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості, тобто максимізується його ринкова вартість.

3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу. Зважаючи на динаміку зовнішнього середовища та підвищення конкуренції на ринку, часто за основну мету підприємства ставлять збільшення власного капіталу, але це не так. Основною метою є його збереження і примноження, що призведе до фінансової стійкості підприємства на ринку. Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні відображається у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник "чисті активи", який визначається, як різниця між активами підприємства та обсягом його

зобов'язань. Відповідно до концепції збереження власного капіталу таке управління доцільне у разі, коли підприємство знаходиться у кризовому стані.

Безперервне удосконалення системи управління капіталом — політика, яка спонукає, зобов'язує працівників, пов'язаних з управлінням капіталу і наділяє їх повноваженнями до пошуку способів покращення показників ефективності функціонування такої системи на безперервній основі. Тому для покращення системи управління потрібно здійснювати моніторинг системи управління власним капіталом. Моніторинг системи управління власним капіталом — процес систематичного або безперервного збору інформації про параметри управління власним капіталом, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішення, а також як інструмент зворотного зв'язку з метою ефективного управління власним капіталом. Він виконує наступні функції:

- виявляє стан критичних явищ або таких, що перебувають у стані зміни явищ навколишнього середовища, у відношенні яких буде вироблений курс дій на майбутнє;

- забезпечує зворотний зв'язок, у відношенні попередніх успіхів і невдач певної системи управління капіталом;

- встановлює відповідності обраним критеріям ефективності. Завдяки запровадженню новітніх систем управління власним капіталом підприємства буде забезпечуватись фінансова стійкість підприємства. Тому для покращення та ефективного управління потрібне впровадження програмних продуктів, які дозволять отримувати точні дані про темпи зростання власного капіталу в процесі господарської діяльності підприємства, які залежать від певних факторів (рентабельності обороту, оборотності капіталу, мультиплікатора капіталу, частки відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва), а також швидко обробляти великий обсяг інформації та використовувати складні алгоритми розрахунку. Результатом щодо управління капіталом на підприємстві повинна бути розроблена на основі власного досвіду та із врахуванням теоретичних узагальнень, які наведені в економічній літературі, система показників стану і використання капіталу, наприклад:

- співвідношення власного, позиченого і залученого капіталу;

- норматив власного оборотного капіталу;

- плече фінансового важеля (фінансовий леверидж) тощо. Таким чином, було визначено основні складові в системі управління власним капіталом та шляхи її вдосконалення на сучасному етапі розвитку економічних відносин.

Серед науковців немає єдиного підходу до визначення "позикового капіталу", але зміст цього поняття залишається однаковим та носить загальний характер. Відсутність чіткого

визначення цього поняття пов'язана з невизначеністю науковцями самого поняття "капітал".

Згідно НП (С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", позиковими ресурсами виступає заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

На основі проаналізованих підходів щодо трактування предмету дослідження можна запропонувати наступне визначення його поняття: позиковий капітал - це частина капіталу підприємства, призначена для фінансування його діяльності, отримана на основі принципів терміновості, поверненості, платності, забезпеченості та цільового використання.

Позиковий капітал підприємства утворюється двома способами: за допомогою зовнішніх джерел залучення та за допомогою внутрішніх, на довгостроковій основі та на поточний період.

Довгострокові фінансові зобов'язання – це зобов'язання, погашення яких не передбачається протягом операційного циклу та термін погашення яких перевищує дванадцять місяців. Ці зобов'язання розглядаються як джерело фінансування необоротних активів і частини оборотних активів підприємства.

Короткострокові фінансові зобов'язання слугують джерелом покриття оборотних активів. До них належать усі форми залученого позикового капіталу з терміном його використання до одного року. Основними формами цих зобов'язань є короткострокові кредити банків і короткострокові позикові кошти, як передбачені до погашення в майбутньому періоді, так і не погашені у встановлений термін.

Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів, а в кінцевому рахунку – підвищити ринкову вартість підприємства. Але все це – за умови нормального стабільного розвитку економіки та досить високої прибутковості діяльності господарюючого суб'єкта.

Перевага позикового капіталу свідчить про втрату фінансової незалежності, погіршення фінансової стійкості, що особливо небезпечно в часи фінансово-економічних криз та політичної нестабільності.

Управління позиковим капіталом – це цілеспрямований процес їх формування з різних джерел і в різних формах у відповідності з потребами підприємства в позикових коштах на кожному етапі його розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, однією з основних категорій ефективності діяльності підприємства є власний капітал. Аналіз ефективності використання останнього на підприємстві здійснюється за допомогою низки методик та розрахунку основних показників, які демонструють ефективність використання власного капіталу.

Зокрема встановлено, що одним з найефективніших методів аналізу управління власним капіталом є інтегральний.

Список використаної літератури

Економічний словник [Текст] / За ред. П. І. Багрія, С. І. Дорогунцова. - К.: Укр. енцикл., 1973. - 622 с.

2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту [Текст]: навчальний посібник / ред. І. А. Бланк. - К.: Ника-Центр, 1999. - 592 с.

3. Економічна енциклопедія / [ред.-упоряд. С.В. Мочерний]. - К.: Видавничий центр "Академія", 2000. - 864 с.

4. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент [Текст]: підручник / А.М. Поддєрьогін. - К.: КНЕУ, 2005. - 535 с.

5. Словарь бухгалтерских терминов: [сост. Сигел Дж., Шим Дж] / пер. с англ. - М.: ИНФРА-М, 2001. - 408 с.

6. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. - К.: Лібра, 2002. - 476 с.

7. Наумова Н.В. Эффективное управление капиталом и источниками его покрытия на промышленных предприятиях региона: монография / Н.В. Наумова, Б.И. Герасимов, Л.В. Пархоменко. - Тамбов: ТГТУ, 2004. - 104 с.

8. Рикардо Д. Сочинения. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо; перевод, под ред. М.Н. Смит. - М.: Госполитиздат, 1955. - Т. 1. - 360 с.

9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/npsbu1/>

10. Васильчук І. П., Якимчук Т.П., Крупська Н. Є. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва (у схемах і таблицях). - Навчально-методичний посібник. - Львів: "Магнолія-2006", 2013. - 336 с.

11. Мойсеєнко І. П. Інвестування: Навч. посіб. / І.П. Мойсеєнко. - К.: Знання, 2006. - 490 с.